

ій землі на губернії, ще не ліквідувавши там попередньо діючих інститутів, залишивши мовою судочинства польську мову. Загалом, як зазначає польський історик М. Бобжинський, «більшість державних інститутів колишньої Речі Посполитої після розділів зникли разом з нею» [7, 874]. Однак, жителі Польщі зуміли пережити її падіння, а разом з ним «їх культуру, мову, релігію, соціально-політичні погляди» [7, 876]. Польське питання стало відігравати серйозну роль в європейській дипломатії вже на початок XIX ст.

Отже, проблема самого питання в російській колоністиці була запропонована Катериною II. Автори російської великодержавної трактовки обставин поділів Речі Посполитої стверджували, мовляв, «Литва, Україна, Білорусь – російські землі або населені росіянами». Ця інтерпретація була підтримана та утверджена в історико-суспільній думці. Положення стали класичними для радянської історіографії, що сприймала всі обставини падіння польської державності виключно внутрішніми причинами. Участь Росії інтерпретувалася не як агресія, а «возвращение исконно русских земель».

1. Кареев Н. И. «Падение Польши» в исторической литературе / Н. И. Кареев. – С.Пб. : Тип-я В. С. Балашева, 1888. – 407 с.
2. Гильфердинг А. Ф. Польский вопрос // А. Ф. Гильфердинг. – Собр. соч. – Т. 2. – С.Пб. : Печ. В. Головина, 1868. С. 291–363.
3. Самарин Ю. Ф. Современный объем польского вопроса // Ю. Ф. Самарин. – Соч. Т. 1. Статьи разнородного содержания и по польскому вопросу. – М. : Тип-я А. И. Мамонтова и Кж%, 1877. – С. 325–350.
4. Дьяков В. А. Польская тематика в русской историографии конца XIX – начала XX века / Авт. колл. : В. А. Дьяков, Н. И. Кареев, А. А. Корнилов, А. Л. Погодин, В. А. Францев // История и историки. Историографический ежегодник. 1978. – М. : Наука, 1981. – С. 147–161.
5. Кручковский Т. Т. Проблемы разделов Речи Посполитой в русской историографии второй половины XIX начала XX века / Т. Т. Кручковский // Славяноведение. – 1993. – № 5. – С. 76–85.
6. Лаптева Л. П. История славяноведения в России в XIX веке / Л. П. Лаптева. – М. : Индик, 2005. – 847 с.
7. Пытин А. Рецензия на выход I-го тома «Очерка истории Польши» М. Бобжинского / А. Пытин // Вестник Европы. – Кн. 4. – 1892. – С. 874–880.

Максим Ратніков, Тетяна Водяник

ІСТОРІЯ ОТРИМАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТЕХАСОМ

Метою статті є висвітлення історичних обставин набуття Техасом незалежності. Для цього на основі систематизації матеріалів американських істориків був вибудований причинно-наслідковий зв'язок між соціальними процесами й безпосередньо політичними подіями. Також запропоновано опис воєнних дій між Мексикою і Техасом.

Оскільки 49-та паралель обмежувала американську експансію на Північ, очевидним способом розширити свої володіння було забрати землі в Мексики. Сполучені Штати завжди прагнули цих територій і здійснювали неодноразові спроби їх захопити. Президент Джефферсон намагався відсунути лінію розмежування аж до Ріо-Гранде, але після ряду військових дій Америка відступила до р. Колорадо, а потім до р. Сабіни, яку в 1819 р. держсекретар Адамс визнав кордоном.

Але Східний Техас уже був окупований. Люди з непевними національними та расовими поглядами збиралися у Флориді й поки вони ще правили в цих місцях, іспанці думали відмовитися від Сходу та зосередитися на Західному Техасі. Скотарство, яке їм було найбільше до вподоби, мало там «високу якість». Тож створилася територіальна порожнеча, яку почали займати американці.

У 1812 р. група флібустьєрів – мексиканців і американців – прибула з Луїзіани, зайняла Сан-Антоніо й заснувала те, що отримало назву «штат Техас». Проте внаслідок контратаки іспанців, ці люди були майже всі знищені. Тоді в 1818 р. група вигнанців-бонапартистів влаштувала ще одну «техаську республіку», а в наступному році гурт американців проголосив уже третю протодержаву. Ситуація ускладнювалася тим, що острів Галвестон тривалий час лишався базою піратів. Але, урешті-решт, незалежний мексиканський уряд вигнав усіх чужинців і поступово затвердив свою владу на цих територіях.

У пошуках вільних земель деякі американці співпрацювали з новою мексиканською владою. Мойсей Остін (1761–1821), який народився в Коннектикуті, переїхав до Міссурі, а потім, отримавши громадянство іспанської Луїзіани, став засновником колонії «Остін». Маючи підтримку від уряду Мексики, він передав цю адміністративно-територіальну державну структуру своєму синові Стівену Фуллеру Остину (1793–1836) [1, 251]. На той час колонія складалася з прерій, лісів і річкових долин, які були до вподоби американським поселенцям.

Згідно з іспанським звичаєм, земля була розподілена на ділянки, які мали вигляд ранчо, тобто своєрідних блоків розміром 4428 акрів. Це були набагато більші одиниці, ніж люди могли отримувати в Сполучених Штатах, до того ж придбавали їх за нижчими цінами. До 1830 р. Остін-молодший поселив на своїх землях більше 5 тис. американців. Завозилися й раби. Загалом це було протизаконно, бо в 1824 р. Мексика офіційно скасувала рабство, однак на практиці воно зберігалось.

У 1830 р. мексиканський уряд раптово припинив імміграцію. Нововведення означали: запровадження мита, реорганізацію Техасу на три департаменти, будівництво військових фортів, у яких мали бути розміщені озброєні гарнізони. На той час три чверті з 30 тис. жителів Техасу (включаючи рабів) становили американці, а західна межа Америки перебувала за р. Колорадо і в 250 милях на захід від р. Сабіни.

Поки це було можливо, Остін-молодший поводився як лояльний мексиканський громадянин. Якби сама Мексика перетворилася тоді на

стабільну державу, усе могло б бути інакше, тобто ця країна зберегла б контроль над Техасом. Водночас, якби Сполучені Штати були нестабільними, вони не змогли б цілеспрямовано проводити свою експансіоністську політику. Але історичний факт полягав у зворотному: Мексика була нестабільною, а США – стабільними.

На перший погляд тимчасові мексиканські уряди робили досить жорстокі заходи. Але по своїй суті це були слабкі спроби нав'язати свою волю мешканцям такого великого регіону. Вони лише дратували американських поселенців, які постійно зростали числом. Назривало повстання. Вибух невдоволення стався у 1835 р., коли американські поселенці проголосили «Республіку Техас». Це трапилося 20 грудня. Тоді ж Сема Х'юстона (колишнього губернатора Теннессі) було призначено керувати повстанською армією [2, 123].

Мексиканський диктатор генерал Санта-Ана, що прославився військовою перемогою над іспанцями у 1829 р., 26 лютого 1836 р. ввів 5-тисячний загін регулярних військ на територію самопроголошеної незалежної держави. Того ж дня полковник Вільям Б. Тревіс (1790–1836) з Південної Кароліни і Джеймс Боуї (1799–1836; на думку спільноти, винахідник ножа Боуї) з округу Берк штату Джорджія відступили в іспанську фортецю з товстими стінами Аламо. З ними було 1187 техаських американців. Генерал Х'юстон наказав Тревісу і Боуї залишити укриття, але ті відмовилися. Коли ж Санта-Ана попросив їх здатися, вони відповіли пострілом з гармати. У відповідь мексиканці підняли червоний прапор, тобто традиційний знак того, що пощади нікому не буде. Почалася атака. Історики стверджують, що при штурмі мексиканці втратили більше тисячі осіб, але через годину форт виявився в руках Санта-Ани. За незначним винятком усі американці були мертві. Боуї був прикутий до свого ліжка, де він страждав від пневмонії, а Тревіса застрелили з гвинтівки. Тіла загиблих американців були кинуті в багаття й спалені.

Дружина коваля Сюзанна Дікінсон була серед кількох мирних жителів, які вижили. Вона й розповіла цю історію. Санта-Ана велів їй проінформувати техасців, що, мовляв, подальші бої «безнадійні». Однак 21 квітня генерал Х'юстон раптово атакував сили Санта-Ани на березі р. Сан-Хасінто, недалеко від затоки Галвестон. Мексиканці були розсіяні. Полонений Санта-Ана змушений був підписати документи про здачу всієї своєї армії та «визнання незалежності Техасу» [3, 442 та ін.]. Самі ж бойові дії закінчилися через сім тижнів.

Незалежний Техас швидко приступив до проведення президентських виборів, на яких Х'юстон перемаг Стівена Остіна, отримавши 80% з 6 тис. поданих голосів. Новий «господар» Техасу в юності жив з індіанцями й одружився на корінній дівчині. Він був відомий під ім'ям «Ворон» і, як про нього говорили, випивав «бочку віскі в день». Також був старим другом і товаришем президента штату Теннессі генерала Джексона, який згодом доклав багато зусиль для об'єднання цих територій із США.

1. Johnson P. *A history of the American people* / Paul Johnson. – New York : Harper Collins Publishers, 2018. – 640 p.
2. Nofi A. A. *The Alamo and the Texas War for Independence* / A. A. Nofi. – Da Capo Press, 2009. – 222 p.
3. Brands H. W. *Lone star nation : The epic story of the battle for Texas independence* / Henry William Brands. – Anchor, 2005. – 608 p.

Євгеній Филь

ВИПАДКИ СОЦІАЛЬНИХ ДЕВІАЦІЙ У НІМЕЦЬКІЙ ТА АВСТРО-УГОРСЬКІЙ АРМІЯХ НА СХІДНОМУ ФРОНТІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Мова йде про дотримання норм моралі під час війни. Чи можливо увити собі такий сценарій, чи це не більше, ніж оксиморон? Війна і є по суті аморальним актом. Саме завдяки воєнним діям відбувається стирання суспільних рамок, моральних кордонів, що неминуче призводить до появи випадків антисоціальних дій на фронті і в тилу. Не стала винятком і Перша світова війна, на фронтах якої комбатанти, відчуваючи величезне напруження сил, у тому числі психологічних, вчиняли девіантні дії. Як слушно зазначила сучасна російська дослідниця О. Сенявська: «Не випадково Перша світова війна буквально сколихнула світову громадську свідомість, стала психологічним стресом для всієї сучасної цивілізації, показавши, що весь досягнутий людьми науковий, технічний, культурний і нібито моральний прогрес не здатний запобігти миттєвому падінню людства до стану кривавого варварства і дикості» (тут і далі переклад з іноземних мов мій – Є. Ф.) [1, 43].

Звернімося до питання антисоціальних дій на Східному фронті Великої війни, де протягом 1914–1918 рр. точилися бої між російською та німецькою з австро-угорською арміями. Меншою мірою сьогодні в історичній науці поставлено питання про девіації в середовищі армій Центральних держав. Бо здебільшого факти про вчинення асоціальних дій німцями чи австрійцями щодо військовослужбовців воюючих проти них країн чи мирних жителів окупованих територій (наприклад, Сербії або Бельгії) лише трансливалися засобами пропаганди союзників по Антанті. До того ж, імперська цензура діяла ефективно й свідчення про воєнні злочини та девіантні дії на Сході Європи були нечисленими (все ж переважна кількість мемуарів, документів про німецькі чи австрійські «звірства», пов'язані з Західним фронтом). Про це, до речі, вказує дослідник Алан Крамер: «На сході Європи німецька армія широко використовувала примусові роботи та депортації; публічне тілесне покарання, зокрема проти жінок, було стандартною практикою. Проте окупаційна політика у Східній Європі викликала набагато менший міжнародний протест: ще один показник того, що жертви війни у східній Європі були приховані від міжнародної публічної сфери» [2].